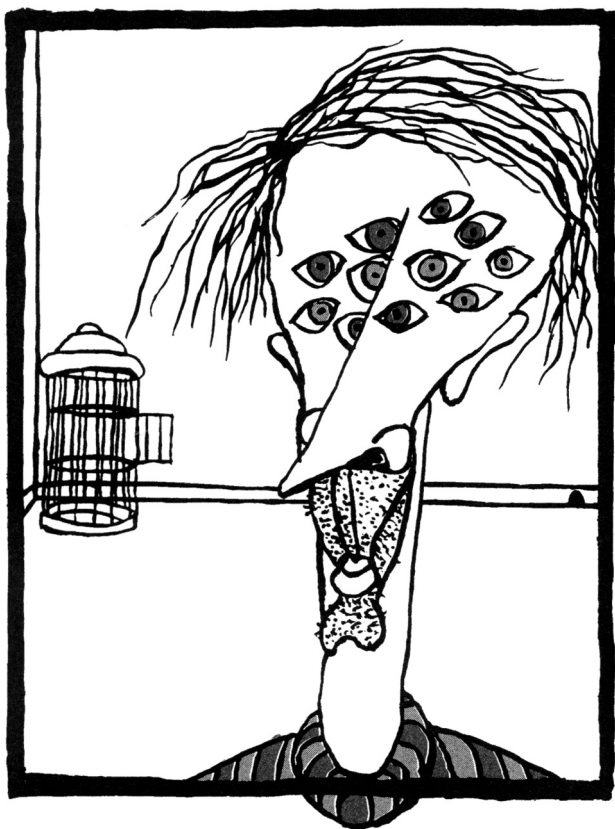

Kurt
Vonnegut

IDŐOMLÁS

—

TIMEQUAKE

*A nyomtatásból réges-rég kikopott
Kilgore Trout sci-fi író 1975-ben,
a New York állambeli Cohoesban.*

*Miután értesült elidegenedett Leon fiának
egy svéd hajógyárban bekövetkezett haláláról,
szabadon eresztette „Ciklon Bill” nevű papagáját,
és beállt csavargónak.*

Kurt
Vonnegut

IDŐOMLÁS
TIMEQUAKE

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Kurt Vonnegut: *Timequake*
G. P. Putnam's Sons, New York, 1997
All rights reserved including the right of reproduction
in whole or in part in any form.
This edition published by arrangement with
G. P. Putnam's Sons, a division of Penguin Group (USA) Inc.
Copyright © 1997 by Kurt Vonnegut
Jacket photograph copyright © 1997 by Jill Krementz

Fordította *Borbás Mária*

Versbetétek fordítása: *N. Kiss Zsuzsa*

Borítóterv: *Bibor Gábor*

A hátsó borítón *Jill Krementz* fotója

Harmadik kiadás

Hungarian translation
© by Borbás Mária, 1998, 2003, 2010

Hungarian edition
© by Magyar Könyvklub-Maecenas Könyvek, 1998
© by Maecenas Könyvkiadó, 2003, 2010

honlap: www.maecenaskiado.hu

*Seymour Lawrence-nek,
a fehérített és kisimított fapépen
tintával elmondott mesék
romantikus és nagy kiadójának emlékére*

*Valamennyi személy, akár élő, akár halott,
merőben esetleges; ne is találgassanak.*

ELŐBESZÉD

Ernest Hemingway 1952-ben a *Life* magazinban tette közzé *Az öreg halász és a tenger* című kisregényét. Egy kubai halászról szól, aki nyolcvannégy napja nem fogott semmit. Ekkor a horgára akad egy óriási marlin. Megöli, és kis csónakja mellett vontatja. Am mire part-ra tehetné, a cápák lemarják a csontvázról az összes húst.

Cape Codon éltem, Barnstable faluban, amikor az elbeszélés megjelent. Egy szomszéd kereskedő-halászt megkérdeztem, mi a véleménye róla. Azt mondta, a hős egy idióta. Le kellett volna fejtenie a hús javát, betenni a csónak aljába, a tetem többi részét meg otthagyhatta volna a cápáknak.

Lehetséges, hogy Hemingway cápákon a kritikusokat értette, akiknek nemigen tetszett tízévi hallgatás után, két évvel azelőtt megjelent regénye, *A folyón át a fák közé*. Tudomásom szerint Hemingway ezt sohasem mondta. De a marlin lehetett éppenséggel az a regény.

Aztán 1996 telén azon kaptam magam, hogy alkotok egy regényt, ami nem működik, aminek se füle, se farka, és ami legfőképpen meg sem akart íródni. *Merde!* Közel egy évtizedet töltöttem azzal a háláttal hallal, ha úgy tetszik. És még cápaeledelnek sem volt alkalmas.

Nemrég múltam hetvenhárom éves. Anyám ötvenkettőig húzta, apám hetvenkettőig. Hemingway majdnem hatvankettőig. Túlságosan sokáig éltem! Mitévő legyek?

Válasz: Filézd ki a halat. A maradékot hajítsd a szemétbe.

Ezt csináltam 1996 nyarán és őszén. Tegnap, ez év november 11-én, elmúltam hetvennégy éves. Hetvennégy!

Johannes Brahms ötvenöt évesen hagyta abba a szimfóniák komponálását. Apám ötvenöt éves korára lett torkig az építészettel. Elég! Amerika férfi regényírói addigra megalkották legjobb műveiket. Elég! Régen elmúltam már ötvenöt éves. Könyörüljetez rajtam!

Az én nagy бүдös halamnak *Időmlás* volt a címe. Tartsuk meg emlékezetünkben *Időmlás Egy* cím alatt. Ezt az újabbat pedig – az előző javából meg az elmúlt hét hónap gondolataiból, tapasztalataiból kevert gulyást – *Időmlás Kettő* cím alatt.

Meg vagyok értve?

Az *Időmlás Egy* abból indult ki, hogy egy időmlás, a tér-idő kontinuum hirtelen csusszanása mindent és mindenkit arra kényszerít, hogy csináljon újra mindent, ha jó, ha rossz, amit az elmúlt évtized folyamán művelt. Tíz hosszú évre nyúló *déjà vu* volt ez. Egy szó panaszra nem lehet senkinek, hogy az élet csupa ócska játék, meg se kérdezheti, hogy ugyan nem épp most köszön-e el a józan esze, vagy hogy *mindenkinek* nem épp most köszön-e el a józan esze.

Egy huncut árva szót sem szólhat senki az újrajátszás alatt, ha előszörre nem mondta el az évtized folyamán. Még csak a tulajdon életét sem mentheti meg, vagy a kedveseit, ha első ízben elmulasztotta.

Az időmlás segítségével mindenkit egy szempillantás alatt visszapöccintettem 2001. február 13-áról 1991. február 17-ére. Aztán győztorhettük vissza magunkat 2001-ig, percről percre, óráról órára, évről évre, tehattünk megint a rossz lóra, házasodhattunk újra azzal, akivel nem kellett volna, kaphattuk be megint a legyet. Nagy a választék!

Mire aztán ki-ki visszakecmergett oda, ahol az időmlás beütött, ott már megint nem volt a múltjának a robotja. Ahogy Kilgore Trout, a vén sci-fi író mondta:

– Csak amikor megint bekattant a szabad akarat, akkor állhattak le a maguk szerkesztette akadályversenyben.

Trout igazából nem létezik. Ő az én alteregóm számos regényemben. De a legtöbbjének, amit hajlandó voltam megtartani az *Időmlás Egy*ből, az ő kalandjaihoz, az ő nézeteihez van köze. Sikeresen megmentettem párat az ezernyi elbeszélés közül, amit 1931 – akkor volt tizennégy éves – és 2001 között írt, amikor is meghalt nyolcvannégy évesen. Hobó volt majd' egész életében, és fényűzésben halt meg a Xanadu íróüdülő Ernest Hemingway lakosztályában, Rhode Islanden, Point Zion nyaralóhelyen. Ezt jó tudni.

Legelső elbeszélése, ahogy már halódóféltben elmondta nekem,

Camelotban játszódik, Artúr brit király udvarában: Merlin, az udvari varázsló bűvereje révén ellátja a Kerekasztal lovagjait Thompson géppisztolyokkal és .45-ös kaliberű dumdum hevederekkel.

Sir Galahad, mindőjük közül a legtisztább szívű és elméjű lovag, megbarátkozik ezzel az erényt próbáló új szerkentyűvel. Ezenközben golyót ereszt a Szent Grálba, és ementáli sajtá lyuggatja Ginevra királynét.

A következőt mondta Trout, amikor ráébredt, hogy vége a tízeszten-dős újrajátszásnak, és hogy ő is, más is, egyszeriben kénytelen új te-endőkön törni a fejét, újra nekilátni az alkotásnak:

– Jesszuská! Öreg meg tapasztalt vagyok én már ahhoz, hogy megint nekiálljak orosz rulettet játszani a szabad akarattal.

Bizony, és magam is szereplője voltam az *Időmlás Egynek*, háttérfiguraként felbukkantam egy tengerparti kagylósütésnél a Xanadu íróüdülőben 2001 nyarán, fél évvel azután, hogy véget ért az újraját-szás, fél évvel azután, hogy megint bekattant a szabad akarat.

Ott voltam a könyv számos fiktív szereplőjével, köztük Kilgore Trouttal. Megadatott hallanom, amint a vén, réges-rég kiadatlan sci-fi író leírja, majd be is mutatja mindnyájunknak a földlakók sajátos helyét a dolgok kozmikus rendjében.

Elkészült hát utolsó könyvem, ennek az előbeszédnek a kivételével. Ma 1996. november 12-e van, becslésem szerint nagyjából még kilenc hónap maradt hátra a megjelenésig, amikor kibújik a nyomda-gép szülőcsatornájából. Nem kell semmit elkapkodni. Egy indiai-elefánt-bébi kétszer ennyi időt tölt magzatállapotban.

Egy oposszumbébi magzatállapota, felebarátaim, tizenkét nap.

Ebben a könyvben feltételezem, hogy életben vagyok még a 2001-es kagylósütésnél. A 46. fejezetben élőnek képzelem magamat még 2010-ben is. Olykor azt mondom, hogy 1996-ban vagyok, ahol ténylegesen vagyok, néha pedig azt, hogy az időmlást követő újraját-szás kellős közepén vagyok, és nem különböztetem meg világosan a két szituációt.

Alkalmasint elment a józan eszem.

IDŐOMLÁS

1

Hívjatok Juniornak. Akár a hat felnőtt kölyköm. Hármójuk örökbe fogadott unokaöcs, hármójuk saját. A hátam mögött Juniornak hívnak. Azt hiszik, nem tudom.

Előadásokon el szoktam mondani: a művész kézenfekvőnek tűnő hivatása, hogy rávegyesse az embereket, legalább egy parányit méltányolják, hogy élnek. Ilyenkor megkérdik, tudok-e olyan művészeiről, akinek ez sikerült.

– A Beatlesnek – felelem ilyenkor.

Úgy veszem észre, hogy a legfejlettebb földlakók érzése szerint: élni – zavaró, vagy annál is sokkal rosszabb. Most hanyagoljuk el az olyan szélsőséges kellemetlenségeket, mint például az idealisták megfeszítése. Két fontos asszony az életemben, anyám és egyetlen nővérem, Alice, vagy Allie, immár a Mennyben, utálta az életet, és ezt nem is tagadta.

– Feladom! Feladom! – kiáltozta Allie.

Korának leghumorosabb amerikaija, Mark Twain, annyira terhesnek érezte a maga és mindenki más számára az életet, hogy amikor hetvenes éveiben járt, akárcsak most én, a következőket írta: „Amióta férfikorba léptem, sosem kívántam, hogy bármelyik megszabadult barátom visszanyerje az életét.” E sorok abban az esszében olvashatók, amelyet Jean lányának néhány nappal korábban bekövetkezett hirtelen haláláról vetett papírra. Azok között, akiket nem óhajtott volna feltámasztani, ott volt Jean, másik leánya, Susy, szeretett felesége, és legjobb barátja, Henry Rogers.

Twain nem érte meg az első világháborút, mégis ilyesmiket érzett.

Jézus a Hegyi beszédben mondta el, milyen rémes az élet: „Boldogok, akik sírnak”, és „Boldogok a szelídek”, és „Boldogok, akik éheznek és szomjúhozózzák az igazságot”.

Henry David Thoreau híres mondása: „Az emberek tömege csöndes elkeseredésben él.”

Így aztán egy hangyányit sem érthetetlen, hogy mérgezzük a vizet meg a levegőt meg a termőtalajt, és egyre körmonfontabb ítélet-napi szerkentyűket eszkábálunk – iparilag, katonailag: egykutya. Kivételesen legyünk kíméletlenül őszinték. A világvége jőszerivel egyikünk számára sem jöhet elég korán.

Apámat, Kurt szeniort, aki építészmérnökként dolgozott Indianapolisban, továbbá rákja volt, és a felesége úgy tizenöt esztendővel azelőtt öngyilkosságot követett el, feltartóztatták, mert szülővárosában behajtott a pirosba. Akkor derült ki, hogy húsz esztendeje nincs jogosítványa!

Tudják, mit mondott az intézkedő rendőrnek?

– Hát akkor lőjön le – mondta.

Fats Waller afrikai-amerikai dzsesszzongorista szokta magát így elkurjantani, amikor a legistenibben és legfényesebb kedvében játszott:

– Lőjön már le valaki, amíg boldog vagyok!

Hogy léteznek afféle szerkentyűk, mint az öngyújtó módjára könnyen kezelhető vagy a kenyérpírtóhoz hasonlóan olcsó lőfegyverek, amelyek bárki úri szeszélye szerint képesek megölni Apát, vagy Fatset, vagy Abraham Lincolnt, vagy John Lennont, vagy íj. Martin Luther Kinget, vagy egy gyerekkocsit toló asszonyt, kellőképpen bizonyíthatja bárkinek, hogy – Kilgore Troutot, a vén sci-fi íróit idézve – „élni – egy kalap szar”.

2

Ezt adják össze: egy nagy amerikai egyetem felhagy a futballal a józan ész nevében. Üresen tátongó stadionját bombagyárrá alakítja. Ennyit a józan észről. Tisztára Kilgore Trout.

Az én alma materemről, a Chicagói Egyetemről van szó. 1942 decemberében, jóval mielőtt odakerültem, a Stagg Field lelátója alatt tudósok kikényszerítették az uránium első láncreakcióját a Földön. Bizonyítani kívánták, hogy az atombomba elkészíthető. Hadban álltunk Németországgal és Japánnal.

Ötvenhárom év múlva, 1995. augusztus 6-án, egyetemem kápolnájában emlékgyűlést tartottak a Hiroshima japán városra ledobott első atombomba felrobbanásának ötvenedik évfordulóján. Én is ott voltam.

Leon Seren fizikus volt az egyik szónok. Valamikor réges-régen ő is részt vett a használatból kivont sportlétesítmény alatt lefolytatott sikeres kísérletben. Ehhez mit szólnak: *bocsánatot kért* miatta!

Valaki egyszer már megmondhatná neki, hogy ha az ember fizikus azon a bolygón, ahol a legeszesebb állatok annyira utálnak élni, sose mentegetőzzék semmiért.

Na és most ezt adják össze: Egy ember hidrogénbombát alkot a paranoid Szovjetuniónak, mindent megtesz annak érdekében, hogy működjön is, aztán elnyeri a Nobel-békedíjat! Ez a valóságos személy, aki méltán bekerülhetne Kilgore Trout valamelyik elbeszélésebe, nem más, mint Andrej Szaharov, a néhai atomfizikus.

1975-ben nyerte el a Nobelt, mert követelte, hogy szüntessék be az atomfegyver-kísérleteket. Ő persze már rég kikísérletezte a magáét. A felesége gyermekorvos volt! Miféle ember az, aki tökéletesíteni bír egy hidrogénbombát, miközben egy gyermekgyógyász

szakorvossal él házasságban? Miféle orvos az, aki hűséges marad a párjához, ha az begolyózott?

– Volt ma valami érdekes a dolgozódban, Mókuskám?

– De még mennyire! Szuper jól fog működni a bombám. Na és nálatok hogy van az a bárányhimlős kiskölkök?

Andrej Szaharov amolyan szentféle volt 1975-ben, ezt a tényt azonban ma már, hogy a hidegháborúnak vége, nem ünneplik. *Másként-gondolkodó* volt a Szovjetunióban. Követelte, hogy hagyjanak fel az atomfegyverek fejlesztésével és a kísérletekkel, továbbá nagyobb szabadságot követelt a népének. Kirúgták az SZSZKSZ Tudományos Akadémiájából. Száműzték Moszkvából egy feltételes megállóhelyre a sarkkörön is túl.

Nem engedték el Oslóba, hogy átvehesse a Békedíját. Gyermekorvos felesége, Elena Bonner vette át helyette. De nem volna itt az ideje, hogy feltegyük a kérdést: vajon Bonner doktornő, vagy bármelyik más gyermekorvos vagy egyéb gyógyász nem érdemelné-e meg jobban a Békedíjat, mint olyasvalaki, aki beleártotta magát egy H-bomba megalkotásába bárhol, bármiféle kormány számára?

Emberi jogok? Mi lehetne közönyösebb bármiféle élőlény jogai iránt, mint egy H-bomba?

Szaharovot 1987 júniusában díszdoktorrá avatta a New York-i Staten Island-i Főiskola. Kormánya ezúttal sem engedte, hogy személyesen vegye át a kitüntetést. Így hát engem kértek fel, hogy helyettesítem.

Nem volt egyéb dolgom, csak az üzenetét kellett tolmácsolnom. Ami a következőképpen hangzott: „Ne hagyjatok fel az atomenergiával!” Akár egy robot, úgy mondtam el.

Annyira előzékeny voltam! Pedig ez pontosan egy évvel ennek az őrült bolygónak mindeddig leghalálosabb atomkalamajkája, az ukrainai Csernobil atomreaktorának felrobbanása után történt. Hosszú éveken át egész Észak-Európában fognak megbetegedni gyerekek – vagy még rosszabb történik velük – ennek az elszabadult sugárzásnak a jóvoltából. Böven lesz majd dolguk a gyerekgyógyászoknak!

Szaharov eszement biztatásánál sokkal szívderítőbb volt számomra a New York állambeli Schenectady tűzoltóinak viselkedése

Csernobil után. Valamikor dolgoztam Schenectadyben. A tűzoltók levelet küldtek ottani tűzoltókollégáiknak, gratuláltak a bátorságukhoz, önzetlenségükhöz, amivel mentették az életet meg a vagyont.

Hurrá a tűzoltóknak!

Lehet, hogy mindennapi életében némelyikük az emberiség söpredéke, de sükség helyzetben szentek valahányan.

Hurrá a tűzoltóknak.